

kohtaan 1800-luvun kriittisissä tilanteissa vuosina 1831, 1848 ja 1854. Miten 1500-luvun vaakunan selittäminen liittyy 1800-luvun lojaalisuuteen? En pysty seuraamaan prof. Pirisen ajatuksenjuoksua, vai näkeekö hän kummituksia keskellä päivää?

Edellä mainitussa Helsingin Sanomien polemiikissa olen tuonut esille asehistoriaan ja ratsuväkitaktiikkaan liittyviä näkökohtia, jotka mielestäni osoittavat selvästi, että käyräsapeli, josta sittemmin länsimailla tuli venäläisyydenkin tunnus, ei suinkaan 1500-luvulla ensi sijassa karakterisoinut venäläisiä vaan liittyy mongoliratsuväen äkkihyökkäyksiin (choc), joissa yhden käden sapeli oli tavallinen.

On myönnettävä, että Olaus Magnuksen kuvissa aseistus enimmäkseen, vaikkei johdonmukaisesti, noudattaa sitä linjaa, että moskovalaisilla on sapelit ja jouset, ruotsalais-suomalaisilla joukoilla jalkajouset ja miekat. Mutta tämä on osin ristiriidassa tekstin kanssa, jossa muun muassa sanotaan, että suomalaisten on kielletty riitaisuutensa takia rauhan aikana pitämästä miekkoja — jolloin miekka huonosti soveltuisi "läntiseksi" tunnuksiksi. Olaus Magnuksen kuvien todistusvoimaa vähentää kuitenkin ennen muuta se, että ne on piirretty Venetsiassa ja näyttävät heijastavan sikäläisen gravöörin tuntemaa tapaa kuvata aina omat länsimaista armeijaa muistuttaviksi ja vastustajat turkkilaisävytteiksi. Esimerkiksi Carita Marinan julkaisuajankohtana 1539 Venetsia oli sodassa Ottomaanista Porttia vastaan. Katolisia emigrantteja Olaus ja Johannes Magnusta ei myöskään voi pitää edustavina Erik XIV:n ja Juhana III:n tavoitteille ja ajattelulle. Lisäksi on muistettava, että Savon vaakunassa on nimenomaan itäinen — olipa mongolilainen tai venäläinen — jousi eikä läntisenä tunnuksena esiintyvä — esim. Smoolanninkin vaakunassa oleva — jalkajousi. Pirisen-Ranckenin kirjassa v. 1949 mainitaankin että vanhimmissa vaakunaselityksissä Savon jousta sanotaan venäläisjouheksi.

Olen koettanut selittää kansallisia symbolejamme, niin vaakunoita, lipuja kuin kansallislauluja, asettamalla kotoisen kehityksen laajempaan eurooppalaiseen yhteyteen. Mielestäni

tämä näkökulman uudistus on tärkeä lähestymistapa tai metodi. Erehdyksiä ja vääriä tulkintoja toki sattuu, mutta kovin ylimielisiltä tuntuvat prof. Pirisen "täydellisyyttä tällaisilta esseen luontoisilta kirjoitelmilta ei ole syytä odottaakaan, paikkansapitävyyttä kyläkin" -tokaisut. Myös pikkupiirteistä, provinssialaisesta ja teoriattomasta historiantutkimuksesta voisi kirjoittaa vähättelevästi.

Mutta yhtä vähän kuin on syytä leimata kokoavaa ja rekisteröivää historiantutkimusta faktanäperryksi, lieinee hypoteesijakaan asettavaa historian käsittelyä syytä torjua tieteen ulkopuolelle "henkevän esseistiikan" tyyppisillä luonnehdinnoilla. Tutkimuksen kokonaisuus rikastuu, jollei yhden metodisen suuntauksen (ääripositivismin) johtosamaa ylläpidetä liian mustasukkaisin keinoin. Tämä huomautus ei niinkään kohdistu prof. Piriseen kuin Historialliseen Aikakauskirjaan, jota äskettäin on arvovaltaiselta taholta moitittu historiallisen keskustelumme tukahduttamisesta. Tämmöisestä lukkiutuneisuudesta olisi syytä päästä eteenpäin sekä tutkimuksen sisäisen uudistamisen että historian yleisen merkityksen vuoksi.

M. Klinge

Historiantutkimusta ilman papereita?

Outo mies arkistossa

Tutkija astelee arvokkaasti arkistoon ja jättää asiaankuuluvasti berberinsä naulakkoon. Mutta pienen agenttisalkkunsahan pitää mukanaan. Ohoh, eiköhän päivystäjä tartu takinliepeeseen ja vie tätä salkkua säilytyslokeroon? Mutta vaikka päivystäjä selvästi näkee salkun, hän vaan nyökkää ystävällisesti ja syventyy vakaviin hallintopuuhiinsa. Mitäs leväperäisyyttä tämä tämmöinen?

Tutkija etenee pöydälleen, panee salkkunsahan sille ja noutaa hyllyköstä asiakirjapinonsa. Hän sijoittaa sen vitonelineelle salkkunsahan taakse ja avaa

salkun. Yllätys yllätys! Agenttisalkku ei olekaan salkku! Sen kannen alta paljastuu näppäimistö, jonka takaa kääntyy ylös pieni näyttörüutu.

Virtanäppäimellä näytölle ilmestyy tekstiä. Tutkija vertaa sitä asiakirjoihin, poistaa tekstin ruudusta ja alkaa äännetömästi naputellen muotoilla uutta. Mikäs kumman tilastomies on kunnialliseen arkistoon eksynyt? Onko kyseessä jonkin populaation tilastollinen luokittelu? Sivullinen ei enää malta pysyä nahoissaan, vaan tekee asiaa viereiselle hyllykölle ja syrjäkareihin vilkuilee, mitä näytölle ilmestyy.

Uusi yllätys: ruudulle syntyy ihan tavallista lähdemuistiinpanoa. Tutkija korjailee sitä ruudulla, lisää sanan sinne ja tänne ja taas vertailee tulosta asiakirjaan. Lopulta hän näyttää tyytyväiseltä. Teksti häviää ruudusta ja uuden naputtelu alkaa. Magneettista lähdemuistiinpanon tekemistä? Kaukaista tulevaisuutta?

Magneettista muistiinpanotekniikkaa hyvinkin, mutta tuskin kovin kaukaista tulevaisuutta, itse asiassa jo tätä päivää. Etsittäessä syksyn 1982 konttorimessuilta halutun kaltaista laitetta löytyi useita, jotka olivat sinne päin — ja yksi pienoistietokone, joka olisi ollut tarkoitukseen lähes ihanteellinen kokoa lukuunottamatta. Se oli nimittäin vielä tuhdin matkalaukun suuruinen jo ilman omaa virtalähdettä, jollainen saattaisi olla tarpeen Räsänrannan kirkonarkistossa. Messuilla esitellyn laitteen haittana oli vielä näytön pienuus: ruutu oli tuskin vanhan Saimaa-askin kokoa.

Olisiko kuvattu 'agenttisalkku' mahdollinen? Olisiko se tarpeellinen vai pelkkää hienostelua? Ja ennen kaikkea: olisiko siitä hyötyä esimerkiksi neulakortteihin verrattuna? Seuraavassa pohditaan mahdollisuuksia mutta ei esitetä valmista ratkaisua.

Näppäimistä näytölle

Tutkijoista useimmat kirjoittavat nykyisin nopeammin koneella kuin käsin. Käsin kirjoitettu muistiinpano tahtoo usein vielä olla luettavaudeltaan kyseenalainen. Mutta menepä tekemään arkistossa muistiinpanoja kirjoituskoneella! Päivystäjän lisäksi olisi kohta kimpussa joukko häiriintyneitä sukututkijoita. Syksyllä 1982 tu-

li tosin markkinoille myös pieni ja äännetön elektroninen kirjoituskone, mutta jo neulakortti on kovin kankeaa tavaraa sen läpi mennäkseen. Ja jospa todella pyrittäisiin paperittomaan tekstintekoon!

Tutkijan tärkein työväline olisi näppäimistö. Sen pitäisi sisältää normaalit kirjoituskoneen merkit. Lisäksi sen oikeaan laitaan pitäisi koota editointinäppäimet. Tämä merkitsisi tusinan lisänäppäimiä. Sille tielle ei kannata lähteä, että tilan säästämiseksi näppäimistöä pienennetään, kuten eräissä markkinoilla olevissa salkkuetokoneissa on tehty. Kirjoittaminen hidastuu niin paljon, ettei laitteella ole enää kirjoituskoneeseen totuneelle tutkijalle merkitystä. Normaalinäppäimien muuttaminen monitoimiseksi hankaloittaa sekä työskentelyä. Näppäimistö ei silti täysikokoisenakaan olisi ongelma. Keskusyksikkö ja muistipiirit mahtuvat hyvän näppäimistön sisään. Tällaisia vaatimattomia kotitietokoneita on jo markkinoilla.

Näyttö olisi jo pulmallisempi rakenneseos. Nykyiset katodisädenäytöt ovat näet yhtä syviä kuin leveitäkin. Markkinoilla olevissa pöytätietokoneissa on jo laitteeseemme sopivia näyttöjä, mm. 10 × 23 cm:n ruutu, johon mahtuu 16 tai 24 riviä à 80 merkkiä. Jos sellaisen saranoisi elektronitykin puolelta, se kuljetusasenosta nousisi korkeutensa verran näkyviin. Mutta kun syvyys lisättäisiin näppäimistön syvyyteen, agenttisalkkumme alkaisi jo venyä juuri siihen suuntaan, johon ei varaa olisi.

Pelkkä muistiinpanolaite voisi häätätilassa tulla toimeen 1—3 rivin nestekidenäytöllä à 40—80 merkkiä. Tekstin muunteleminen arkistossa vaikeutuisi kuitenkin tuntuvasti. Koneeseen voisi tietenkin liittää esim. matkatelevision, mutta sellaisen kuljettaminen erikseen mukana tai hankkiminen käytettäväksi Rämäsänrannan kirkonarkistoon olisi vähintään kyseenalaista. Lopullinen ratkaisu ongelmaan syntyy vasta kun kehitteillä oleva litteä näyttö pystytään kannattavasti valmistamaan.

Muistin ongelmat

Tavalliset pöytätietokoneet käyttävät muistina minilevykkeitä, useimmiten

5 tuuman kalvolevyjä. Levykkeelle sopii tietoa 90 kilotavusta (à 1 024 tavua à 8 bittiä) alkaen useihin satoihin. Käytössä varsin tavallisella 170 k:n pakkaustihedellä levyke muistaa 170 × 1 024 tavua, joka vastaa samaa määrää konekirjoituslyöntejä. Levykkeelle sopisi siis noin 70 paikallishistoriankirjoittajan liuskaa, jolla on 2 500 lyöntiä. Levykkeen hinta on noin 25 mk: hinta menisi samoihin esimerkiksi neulakorttien kanssa. Levykkeen etuna on se, ettei siinä synny tyhjää tilaa, jota lyhyen muistiinpanon neulakortille kirjoittamisella syntyy. Levykkeen haittana taas on vain noin 50 tunnin käyttöaika, koska luku/kirjoituspää hankaa ja kuluttaa kalvoa. Levykkeiltä tieto olisi siis ajoissa ajettava toiselle muistille.

Varsinainen ongelma on kuitenkin se, että 'normaali' pöytätietokone tarvitsee kaksoislevyaseman. Toisella levykkeellä näet on tarvittava ohjelmisto ja toisella tallennettava tieto. Jo yksi levyasema on kooltaan suunnilleen 20 × 10 × 30 cm: koko 'agenttisalkkumme' täytyisi jo pelkällä kaksoislevyasemalla. Juuri levyasemat vievät eniten tilaa mm. mainitussa matkailukun kokoisessa laitteessa.

Yksi mahdollisuus pienentää konetta olisi jättää levyasemat kokonaan pois. Käsittelyohjelmat voisi liittää koneeseen lisämodulina, vain luettava ROM (Read Only Memory) -puolijohdemuistina, jollaisia käytetään esim. televisiopelien ohjelmina. Muistiinpanoon käytettäisiinkin laajennettua RAM (Random Access Memory) -tyyppistä puolijohdekeskusmuistia. Tällainen lukukirjoitusmuisti on erinomainen tarkoitukseen, siinä näet voidaan viitata missä tahansa osoitteessa olevaan tietoon käymättä läpi välissä olevia muistipaikkoja (hajasaantimuisti). Keskusmuistien kilotavunmäärä on yleensä 2:n potensseja. Laitteessamme riittäisi esimerkiksi 128 k:n suuruisen RAM, joka muistaisi noin 50 liuskan tietomäärän. Kallista mutta kätevää.

Kun keskusmuisti alkaisi täyttyä, sen tieto olisi taltioitava muuanne, että uutta voitaisiin käsitellä. Eri mahdollisuuksista voidaan mainita seuraavat:

1) Laitteeseen voitaisiin liittää C-kasettijärjestelmä, jolle tietokone ruo-

ka- tai kahvitunnin aikana tyhjentäisi keskusmuistinsa. Esimerkiksi C-60-kasetin yhdelle uralle (puoliskolle) mahtuu juuri tuo 128 k tietoa, ja kopiointi vie puoli tuntia. Nauhoilta tieto voitaisiin kotona siirtää levyasemassa levykkeille tai laitoksessa tietokonekeskuksen muistille. Viimeksi mainitussa tapauksessa olisi taas käytettävä esimerkiksi oman laitteen keskusmuistia puskurina tietokoneajan säästämiseksi.

2) Jos on mahdollista päästä standardisysteemeihin, keskusmuistin voisi tyhjentää arkiston tai läheisen liikkeen levyasemalla levykkeille, mikä vie vain muutaman minuutin. Ongelmana olisi jälleen Rämäsänrannan takapajuinen kirkonarkisto.

3) Puhelimitse muistin voisi tyhjentää suoraan oman laitoksen tietokonekeskukseen.

Tähänkin ongelmaan lopullinen parannus tulee vasta kun tekniikka vielä pienentää levyasemien kokoa.

Hakusanointus

Neulakorttien ongelmana on verraten pieni erottelukapasiteetti. Tutkimusta aloittavan on tunnettava asiansa jo varsin hyvin onnistuakseen laatimaan kattavan hakusanointuksen — ja varareilistä huolimatta tahtoo tutkimuksen edistyessä löytä asioita, joille niiden tärkeydestä huolimatta ei enää olekaan tilaa. Magneettimuistilla taas on jokseenkin rajaton hakemiston laajenemiskyky.

Tekstityksiköt, joita kirjoittamisen aikana joudutaan etsimään, on hyvä merkitä jo muistiinpanovaiheessa. Kone voi kyllä etsiä minkä tahansa halutun merkkiihdistelmän kaikki esiintymät, mutta ilman hakemistoa se vie aikaa. Koneen — ja omaa — työtä helpottaa tuntuvasti hakemisto, joka viittaa muistin osoitteisiin. Yksi mahdollisuus hakemiston laatimiseksi on esimerkiksi liittää välittömästi päivämäärän, paikannimen, henkilönnimen, hakusanan ja viitteen eteen ensimmäiselle sarakkeelle välimerkki ja tunnus, esimerkiksi:

.a1939.11.18

.pHelsinki

.nHalsti Wolf H

.hpuolustusmahdollisuudet

.vJulkunen 1975 s 205

Tietokone tunnistaisi erityismerkituksen siitä, ettei rivin ensimmäisessä sarakkeessa muutoin ole koskaan pistettä. Se voidaan ohjelmoida liittämään tällaiset merkkijonot ja niiden osoitteet hakuyksiköistä pitämäänsä hakemistoon, joka on tiedoston alussa. Useita hakemistoja voidaan vielä ajaa yhteen. Se voitaisiin ohjata erilliselle minilevykkeelle, jolloin käyttölevykeille riittäisi vain juokseva numerointi, tai tietokonekeskuksen muistille.

Tietokonekeskuksissa käsittely tapahtuu suurelta levymuistilta, jonka kapasiteetti minilevykkeisiin verrattuna on täysin toista kertaluokkaa. Tiedon pitkäaikainen säilytys sen sijaan on magneettinauhan alaa. Hyvin tavalliselle nauhakelalle (1/2" x 2400') sopii 23 megatavua eli sama tietomäärä kuin Nykysuomen Sanakirjan kaikkiin niteisiin yhdessä. Normaalin väitöskirjan muistiinpanourakka lienee harvoin tätä suurempi. Tiedostoa tarvittaessa on pyydyttävä operaattoria ajamaan haluttu osa levymuistille käsiteltäväksi.

Kirjoittamisen aika

Aineiston käsittely voisi tapahtua kokonaan tutkijan omalla laitteella, jossa nyt tarvittaisiin lisää vähintään yksi levyasema, mieluummin kaksoislevyasema. Jos laite olisi kytkettävissä tietokonekeskuksen päätteeksi, se palvelisi jo sellaisenaan. Aineiston käsittely ja tekstinteko voisi tietenkin tapahtua myös yhtäaikaisesti omalla laitteella ja keskuksen päätteellä tai vain viimeksimainitulla.

Miten tahansa toimittaessa menetelmä olisi periaatteessa sama. Kone ohjelmoitaisiin etsimään hakemistosta esimerkiksi merkkiryhmää

.hpuolustusmahd

ja järjestämään tähän liittyvät tekstit .amerkkiryhmien mukaan aikajärjestykseen tai liitettynä .nmerkkiryhmien osoittamiin eri henkilöihin. Nämä tietokone sitten kuljettaisi näyttölle halutussa tahdissa tutkijan silmien ohi, kunkin osoitekohdan loppumerkkiin saakka. Jos loppumerkin jälkeen tuntuisi olevan kiinnostavaa, muistiosoitteesta voisi kutsua sopivan annoksen lisätietoa. Tietojen järjestystä voisi vaihdella, poistaa näytöltä

tarpeettomia — toimia siis aivan kuten kirjallisilla muistiinpanoilla.

Itse tekstin tekemistä päätteellä voidaan luonnehtia sanoilla *mutatis mutandis*. Kirjoituskoneajan tutkijaa tuskastuttaa aina uudelleen toistuva tarve lisätä sinänsä hyvän tekstin keskelle jotakin uutta ja olennaista tai muuttaa muutama sana keskellä sivua. Päätteellä töitä tekeväälle ei tule lisähuolia: tarvittava teksti lisätään haluttuun kohtaan ilman että kelvolliselle tekstille tarvitsee tehdä mitään. Lainaus lähde muistilta tulisi kirjoittamatta, muutamalla käskyllä, samoin lähdeviite paikoilleen. Kerran kunnolla tehtyä ei tarvitsisi toistaa uudelleen ja uudelleen, kuten kirjoituskoneella usein. Kun teksti lopulta tyydyttäisi tekijäänsä, sen voisi lähettää puhelimella tarkastajan päätteeseen, tulostaa sen kirjoitinpäätteessä tai peräti ajaa tekstin suoraan latomakoneen ohjelmaksi.

Mahdollisuudet ja edellytykset

'Agenttisalkkua' ei vielä ole. Mutta tekniikka on niin lähellä sitä, että jos joku ottaa laitteen suunnitellakseen, se on markkinoilla muutamassa vuodessa. Tuskin kannattaa suunnitella laitetta pelkäksi muistiinpanovälineeksi. Se voisi mainiosti palvella perheen yleistietokoneena, jossa olisi ohjelmat sekä perheen talousseurannalle että lasten tietokoneharrasteille: he ovat näissä uskomattoman näppäriä.

Edellä sanottuunkaan ei laitteen mahdollisuuksien tarvitse pysähtyä. Ainakin konekirjoitettua tai painettua tekstiä koneen voi opettaa lukemaan valokynällä. Muistiinpano nopeutuu, kun valokynällä pitkin rivejä vetely riittää: vain hakusanasto on tarpeen lisätä näppäillen. — Ei sentään tunnu uskottavalta, että koneen saisi oppimaan esimerkiksi Kaarle X Kustaan omakätistä töherrystä. — SYNTAXE saisi koneen myös puhumaan asiat muistilta aivan tyydyttävällä suomen kielellä. Se, mikä Danielson-Kalmarin aikaan oli sokeutuvan tutkijan huikea urotyö, olisi nyt muidenkin ulottuvilla.

Ja lopulta olisi mahdollista hyödyntää tutkijan aineisto suuressa tietopankissa. Toisilla olisi mahdollisuus käydä läpi hänen hakusanastonsa ja

nopeasti todeta, olisiko omalle tutkimuksella apua. Myös historian nykyinen bibliografiakurjuus voitaisiin ratkaista juuri turvautumalla magneettiseen muistiin. Hyvällä hakusanoituksella tutkijalle säästyisi paljon selaimisen vaivaa: laitoksen tai arkiston tai kodin tietokonepäätteelle tai kirjoittimelle tulisi tuossa tuokiossa asiaa koskeva ajan tasalla oleva kirjallisuustieto artikkeleita myöten.

On itse asiassa hyvä, ettei 'agenttisalkku' vielä ole markkinoilla. Sitä suunniteltaessa on näet tarkoin harkittava neljää asiaa:

1) Ohjelmistojen ja hakemistojärjestelmien standardointi.

2) Muistien säilyvyys ja sen varmistamisjärjestelmä.

3) Mahdollisuus käyttää tietokonekeskusten aikaa. Tietokoneaika on kallista: vaikka pääte leikkeleekin itselleen vain lyhyitä tuokioita, niistä koostuu viikkojen mittaan yksityisen tutkijan tyrmäävä lasku.

4) Itse laitteen tekninen rakenne on ratkaistava kaiken edellä sanotun pohjalta. Lisäksi on erittäin tärkeänä pidettävä mm. näytön vakavuutta, sillä värisevä näyttö kipeyttää silmät, pään ja koko tutkijan nopeasti.

Tällä vuosituhanella eläkkeelle lähtevät tutkijat voinevat vielä askaroida korttien, paperin ja kirjoituskoneen parissa. Mutta uuden vuosituhanen historioitsijat tehnevät jo töitä pääasiassa magneettisella muistilla. Heidän ongelmana on EMP, esimerkiksi ydinräjähdeestä lähtevä sähkömagneettinen pulssi, jollaisen pelättään tyhjentävän tietokonemuistit kerrarysäyksellä. Sitä vastaan kaikki olisi tietysti hyvä ajoittain tulostaa vanhalle kunnan paperille — jos nyt moisen sysäyksen jälkeen historian-tutkimustakaan tarvitaan.

Mutta käykö sitten niin, että tietokone itse asiassa tekeekin koko jutun? Jospa tutkija vain tahdottomana seuraa, kun kone suoltaa näytölle tai printtiliuskalle tekstiä tavalla, jota vanhaan hyvään aikaan sanottiin saksen ja liima -menetelmäksi. Eipä toki, päinvastoin. Tietokone on idiootti, tosin ahkera, järjestelmällinen, nopea ja pohjimmiltaan harmitonkin idiootti. Tutkijalla on täysi oikeus työntää sen niskoille kaikenlainen tarpeellinen mutta rasittava rutiini. Silloin hä-

nelle itselleen jää aikaa siihen, mikä tutkimuksessa on olennaista, lähdekritiikkiin, päättelyyn ja rakenteiden luomiseen. Eikö siihen pitäisi pyrkiä?

*Jussi T. Lappalainen
Vesa Lappalainen*

Seminaareja

Porthan-seminaari Viitasaarella

Suomen Historiallisen Seuran, Jyväskylän yliopiston historian laitoksen ja Jyväskylän Historiallisen Yhdistyksen järjestämä Porthan-seminaari kokosi nelisenkymmentä tutkijaa ja opiskelijaa eri puolilta Suomea Viitasaarelle 10.—12. joulukuuta 1982. Seminaarissa pidetyt alustukset ja niitä seuranneet keskustelut valottivat monipuolisesti viitasaarelaisyyntä, 1700-luvun jälkipuoliskolla ja 1800-luvun taitteessa vaikuttaneen Turun akatemian professorin Henrik Gabriel Porthanin elämäntyötä ja merkitystä. Porthania ei kohdeltu kansakunnan kaapin päällä seisovana kipsikuvana vaan hänen toimintansa alistettiin kriittisen tarkastelun kohteeksi. Alustuksista vastasivat professorit *Osmo Ikola*, *Iiro Kajanto*, *Aira Kemiläinen*, *Matti Klinge* ja *Päiviö Tommila*, apul.professorit *Kalervo Hovi* ja *Jorma Tiainen*, dos. *Erkki Markkanen* sekä fil. lis. *Allan Tiitta*.

Alustuksissa käsiteltiin Porthania historian tutkimuksen, maantieteen sekä suomen ja sen sukukielten tutkimuksen tiennäyttäjänä. Edelleen karotoitettiin hänen aatemaailmaansa sekä sen suhdetta valistusajatteluun. Lisäksi seminaarissa luotiin katsaus Porthania edeltäneeseen kriittiseen katso- mustapaan suomalaisessa historian- tutkimuksessa kuten myös Porthanin jälkimaineeseen. Paikallista näkökulmaa edusti esitys Porthanin suvusta Viitasaarella.

Seminaarin teeman valinta osoit- tautui onnistuneeksi. Kansallisen

merkkihenkilön, jopa suurmiehen maineeseen korotetun Porthanin ajat- telua ja myöhempiä merkitystä ei ole vielä kaikilta osin selvitetty. Edelleen todettiin, että hänen toimintaansa on liitetty piirteitä, jotka ovat suomalais- kansallisen näkökulman värittämiä. Seminaarissa ruodittiinkin terveellä tavalla käsityksiä Porthanista suoma- laisuusmiehenä. Alustusten perus- teella voidaan kiistatta sanoa, että te- keillä olevat ja vastaiset tutkimukset tulevat olennaisesti tarkentamaan ku- vaa Porthanista. Tilaisuus ei suinkaan himmentänyt Porthanin mainetta vaan pyrki näkemään hänen toiminta- nsa oikeissa historiallisissa mittasuhtei- ssa. Kaikkien osanottajien mielestä Porthan epäilemättä ansaitsi kukkan- sa, jotka prof. *Päiviö Tommila*, apul.- prof. *Jorma Ahvenainen* ja dos. *Erkki Markkanen* laskivat seminaarilaisten puolesta Porthan-patsaan juurelle.

Seminaarista saatujen myönteisten kokemusten innoittamana Viitasaar- ella herätettiin ajatus tilaisuuden tekemisestä jokavuotiseksi tapahtumak- si — aihe tosin vaihtelisi vuosittain.

*Pekka Ahtiainen
Jukka Tervonen*

Paikallis- historiallisen toimiston 50- vuotisseminaari

Paikallishistoriallinen toimisto vietti 50-vuotisen toimintansa merkkipäi- vää järjestämällä 29.—30. 1. paikal- lishistorian tutkimuksen seminaarin. Osanotto oli varsin vilkasta, sillä kaik- kiaan oli mukana 80 paikallishistorian kirjoittajaa ja asiantuntijaa. Ensimmäisen seminaaripäivän tapahtuma- paikkana oli valtionarkisto ja toisena päivänä kokoonnuttiin Vanhalla yli- oppilastalolla.

Kummallekin seminaaripäivälle oli oma teemansa. Ensimmäisenä päivänä keskityttiin asutushistorian ongel- miin paikallishistorian kannalta. Alustusten ja valmistettujen puheen- vuorojen sarjan aloitti toimiston syn- tysanojen lausuja, akateemikko *Eino Jutikkala* esitelmällään "Paikallishis-

toria ja luonnontieteet". Muut tämän päivän aiheet olivat: 1) Asutushistorian tutkimus tänään, metodeja ja tu- loksia; 2) Väestönkehitys ja asutus 1700-luvulta 1860-luvulle ja 3) Esi- kaupungit ja taajamanmuodostus 1800-luvun lopulta nykyaikaan. Alus- tajina toimivat apul.prof. *Yrjö Kau- kiainen* (1), dos. *Veijo Saloheimo* (2) ja prof. *Kalevi Rikkinen* (3); valmis- tettuja puheenvuoroja pitivät FL *Jor- ma Keränen* ja dos. *Jouko Vahtola* (1), FL *Kari Pitkänen* ja FL *Oiva Tur- peinen* (2) sekä prof. *Mauno Jokipii* ja prof. *Viljo Rasila* (3). Alustukset ja puheenvuorot herättivät vilkasta kes- kustelua ja varsinkin maantieteen edustajan, prof. Rikkisen esitelmä sai aikaan runsaan mielipiteiden vaih- don.

Ensimmäinen seminaaripäivä pää- tyi juhlaillallisiin ravintola Klaus Kur- jessa. Toimiston entisten ja nykyisten toimihenkilöiden lisäksi kunniavierai- na olivat muiden pohjoismaisten pai- kallishistoriallisten laitosten edusta- jat, prof. *Rolf Fladby* Norjasta, dos. *Birgitta Ericsson* Ruotsista ja yliopis- tonlehtori *Knud Prange* Tanskasta. Lohikeiton, lammassärän ja karpaloien lomassa muisteltiin toimiston al- kuajoja ja arvioitiin tähänastisia saa- vutuksia työssä paikallishistoriallisen tutkimuksen laadun parantamiseksi.

Toisen seminaaripäivän ohjelmaan kuului aluksi paneelikeskustelu pai- kallisidentiteetistä. Pääalustajana oli museonjohtaja *Pekka Toivanen* ja muina panelisteina prof. *Mauno Joki- piin* johdolla FT *Kari Hokkanen*, kau- punginjohtaja *Juhani Koskinen*, kir- jailija *Paavo Rintala*, FM *Raili Rytkö- nen* ja prof. *Erkki Salonen*. Yhteisesti todettiin, että tulevassa paikallishis- toriallisessa tutkimuksessa tulisi kiinnit- tää entistä enemmän huomiota pai- kallisiin identiteetti-ilmiöihin.

Seminaari päättyi Paikallishistorial- lisen toimiston 50-vuotisjuhlaan pe- rinteikkäässä Vanhan ylioppilastalon musiikkisalissa. Tilaisuutta kunnoitti läsnäolollaan myös opetusministeri *Kaarina Suonio*, joka tervehdykses- sään korosti toimiston harjoittaman työn yleistä kulttuurimerkitystä.

Seminaarin esitelmät ja valmistetut puheenvuorot tullaan julkaisemaan Paikallishistoriallisen toimiston jul- kaisusarjassa. *Marja Kettunen*